

CASPAR BARLÆUS (AMSTERDAM)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
26 FEBRUARI | [TWEEDE HELFT JULI] 1641
2657B

Herschrijving door Barlæus van zijn brief van 26 februari 1641 (**2657A**), naar aanleiding van Huygens' brief van 3 juli 1641 (Worp 3, nr. **276I**, pp. 187-188).

Samenvatting: Barlæus prijst Huygens' epigrammen op verschillende onderwerpen. Naar aanleiding van Huygens' *Orgelgebruyck* gaat Barlæus in op de verschillende soorten muziek en de uitwerking daarvan op de menselijke geest, om zo Huygens zijn instemming te betuigen. Hij sluit af met opmerkingen over Huygens' gezondheid en over diens oudste zoons (Constantijn jr. en Christiaan).

Door Barlæus naar Huygens gestuurd met zijn brief van 28 juli 1641 (Worp 3, nr. **280I**, pp. 207-208).

Datering: zie **2657A**.

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fols. 660-661: brief (dubbelvel, 20x30cm, abc | d; autograaf).

— *Responsa* 1641, pp. 32-39: volledig.

— *Epistolarum liber* (Barlæus/Brandt 1657), nr. 418, pp. 830-834: volledig.

Vroegere uitgaven: Worp 3, nr. 2657, pp. 151-152: samenvatting. Worp maakt geen onderscheid tussen de twee versies van deze brief.

— Rasch 2007, nr. 2657B, pp. 538-543: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Pieter Corneliszoon Hooft; Christiaan Huygens; Constantijn Huygens jr.; Lodewijk Huygens; Philips Huygens; Japetus; Jubal; Noach; Joachim van Wickevoort.

Titel: *Orgelgebruyck*.

Glossarium: canere (zingen); cantilena (lied); cantus (gevang); cithara (luit); cymbalum (klavecimbel); fides (snaar); harmonicus (harmonisch); instrumentum (muziekinstrument); ludere (spelen); musica (muziek); numeri (muziek); organa (orgel); organicus (betreffende muziekinstrumenten); organum (orgel); præludere (ter inleiding spelen); testudo (luit); tibia (fluit); vox (stem).

Transcriptie

¹Viro nobilissimo amplissimoque

Domino Constantino Huijgens, Equiti, Zuijlichem Domino, et Celsissimo Principi Auriaco à Consiliis ac Secretis.

Hagam.

Port.

²Nobilissimo viro

Domino Constantino Hugenio, Equiti, Zulechemi Domino et Celsissimo Aurationensium Principi a Consiliis et Secretis Casparus Barlæus salutem plurimam dicit.

Valde me recrearunt epigrammata tua, Nobilissime ³Hugeni, nec minus Constantini tui. Totis mihi modiis admetiris versus, toto me cœlo et meteororum omnium ingenti con- | 831 | -gerie, domesticâ adhæc supellectile donas. Quæ dum in argutos singula sensus contorques, imperium mihi in superos inferosque exercere videris. Vapulant tibi sol, luna, pluvîæ, grando, nix, cometæ, fulmina, ignes fatui, totusque exercitus imperfectorum

1. *Responsa, Epistolarum liber*: zonder adres.

2. Aanhef *Responsa*: <Caspar Barlæus *** salutem plurimam dicit.>; *Epistolarum liber*: <Constantino Hugenio.>.

3. *Responsa*: <Domine> in plaats van <Hugeni>.

corporum. Inde ex ⁴supellectile satyram contexis, et acum, pectines, specula, forfices, forcipes, denti- | 33 | -scalpia, et nihil non istorum impedimentorum, tanquam stultitiæ nostræ argumentum, traducis. Expendi cum nobilissimis doctissimisque viris Satrapa Muydensi et Vicofortio acumina tua et subtilissimas cuspides, in quas desinunt epigrammata. Multa sunt, quæ ipsam Bilbilim obtundunt. Sed hoc unicè velim, ut istius generis poëmata omnia colligas in unum; ⁵Ne turbata volent levibus ludibria ventis. Magnam vim habes hujus annonæ. Collecta ede in lucem. Erunt pro acetariis fastidientibus stomachis, et lactucæ malvarumque officium præstabunt Sophronisces.

Meditationes tuas de organorum in templis usu et abusu, legi non oscitanter. Est peripato suum organum, est eccle- | 34 | -siæ. Illud procul à fano, hoc fanorum proprium. Illud rectæ rationis regula est et norma. Hoc voces cantusque nostros moderatur. Illud in scholis, hoc in templis sonat. Illud sapientiæ præludit, hoc pietati. Prius ignorantia et errori, posterius tristitiæ ac dolori medetur. Templorum organa digiti pedesque movent ludentium, nostrum organum | 832 | doctæ profitentium et docentium voces. Illa ventus inflat et ⁶Subballio ædituus; hoc nostrum Simplicii, Philoponi, Ammonii, Aphrodisæi, Averroës, magna nomina. Ut prærogativis non levibus præcellere videantur Peripateticorum organa.

Triplici delectamur musicâ. Eâ quæ vocis est, eâ quæ pedum est et ad numeros saltat, et eâ, quæ organica est, | 35 | numerosque instrumentis, | b | tibiæ, citharæ, testudini, cymbalisque applicat. Hæc postrema in templa irrepit, sed malo apud plurimos more. Etenim, quæ non nisi sacra loqui debebant, profanos subinde et lascivos sensus auribus oggerunt. Et licet nulla soni, in non viventibus, sit impuritas labesque, hoc tamen illa peccant nomine, quod memoriam injiciant rerum minimè cœlestium, vocibus ad numeros eisdem factis expressarum. Clamant passim organa, dum abitionem è templis paramus, dum garrimus saturi sacræ auditionis, dum de prandio vel cœna cogitamus, dum ambulationibus diem horamque dicimus. Hæc aliaque plurima correcta cupis, aut saltem ut corrigenda, indicas. | 36 | Omnino tecum sentio. Non abhorre pietatem à cantu et lusu. Vetus illud est: Deum canere fidibus et cithara. Non est ⁷superioris ⁸sæculi inventum tertia hæc musicæ species. Antiquissimus organorum inventor Jubal fuit. Noachum et Japetum antevertit hæc hominum solertia. Eget animus adminiculis quibus ad Deum se et cœlestia erigat, humo alias affixus et languens. Fa- | 833 | -cit hoc musica, quæ dum aërem percutit harmonicè, percutit illum, qui aurium anfractibus continetur, illisque vernaculus est. Hic spiritus afficit, quos animales vocant, animæ operantis proximum instrumentum. Hi animam movent, et eam maximè vim, quæ concupiscibilis dicitur, ubi gaudium, lætitia, amor jucun- | 37 | -di et tristium fuga odiumque stabulantur. Et quia gaudio hoc fruitur attenda imaginatio, gaudet imaginatione delectabili ipsa ratio et intellectus. Hic dum numeros accipit sanctioris cantilenæ aut pœmatis, quod de Deo, vel Angelis, vel Christo et salutis nostræ mysteriis loquitur, excitatur et erigitur horum cogitatione mens, et animali gaudio succedit spirituale et verè divinum ac cœleste, quod nos subductos humo Deo propius jungit, et velut ectasi quâdam abripit mentem, et cœtibus (dixissem penè Dîs) ⁹miscet superis. Quæ cum ita sint, pessimo divortio ab organis attentionem, ab attentione pietatem et rerum divinarum seriam meditationem separamus.

Tu, ¹⁰Hugeni, medicinam | 38 | publico errori quæris et invenis. Nec dubito, quin admissuri illam sint et amplexuri sacrorum antistites. Ea quippe observas, quæ et caveri | c | debent religiosè, et fieri minus superstitiosè.

Scribis te aurium apostemate laborare. Non debebas sanè, ut qui crassas et Batavas habuisti nunquam. Aperto abscessu auribus eris purgatissimis, uti naris es et fuisti emunctissimæ. Certè olfacere potuisti tot organorum apostemata, | 834 | et attendere ad illa, quæ in eorundum in templis usu inconcinna prorsus sunt et dissona. Valetudinem tibi quavis corporis parte validum ex animo precor. Filiorum quadrigam saluta. Constantino respondebo intra dies pauculos. Mira scribit adolescentulus iste, ætate puer, | 39 | prævenit arte

4. *Responsa*: <supellectile>.

5. Vergilius, *Æneis*, VI, 73-74: '... Foliis tantum ne carmina manda, | *Ne turbata volent, rapidis ludibria ventis.*' *Responsa, Epistolarum liber*: <Ne turbata ... ventis> cursief, niet onderstreept.

6. Brief en *Responsa*: <Subbalneo>; in de Errata van de *Responsa* verbeterd in <Subballio>.

7. *Responsa*: <superiotis>.

8. KA XLVIII: <seculi>.

9. *Responsa, Epistolarum liber*: <miscet superis> niet onderstreept.

10. *Responsa*: <***> in plaats van <Hugeni>.

senem. ¹¹Nec te degenerem se præstat Christianus, qui licet a fratre secundus sit, non vult esse secundus. Vale, Vir maxime, nec odisse velis unquam, qui te deperit et virtutes tuas pro interula habet:

Pectoris illa tui virtus candorque fidesque
Proxima, Barlæi tangit aperta tui.

Amstelodami, ¹²XXVI Februarii MDCXLI.

etc.

Vertaling

Aan de edele heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje.

Den Haag.

Met de post.

Caspar Barlæus groet de heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem, raad en secretaris van de Prins van Oranje.

Uw epigrammen, edele heer, hebben mij aangenaam beziggehouden, en niet minder die van uw zoon Constantijn. U stuurt mij verzen in alle soorten en maten, en schenkt mij de hele hemel en de hele rataplan van meteoren, alsmede allerlei huisraad. Wanneer u al die epigrammen op mij afstuurt, lijkt het alsof u mijn kennis van hemelse en aardse zaken op de proef stelt. ¹³Bij u komen achtereenvolgens de zon, de maan, regen, hagel, sneeuw, kometen, bliksems, vagevuur en het hele leger van onvolmaakte lichamen aan de orde. Daarna brouwt u een satire uit ¹⁴huisraad, en brengt naar voren, naald, kammen, spiegels, scharen, tangen, tandenborstels, en meer van die ballast, als weergave van onze domheid. Ik heb de spitsvondigheden en puntigheden waarmee uw epigrammen eindigen besproken met de edele en geleerde heren de ¹⁵drost van Muiden en [Joachim] van Wickevoort. Er zijn er heel wat die zelfs Bilbilis zouden doorsteken. Maar ik zou één ding willen en dat is dat u alle gedichten van dit soort bijeengaat, ¹⁶opdat ze niet uiteengeblazen worden als een speelbal voor lichte briesjes.' U heeft nu een hele vracht bijeen. Geef ze verzameld uit. Ze zullen zijn voor verzuurde, verwende magen, en een dieet van sla en malve vervullen voor de matigen.

Uw overwegingen over het gebruik en het misbruik van het orgel en de kerk heb ik niet onverschillig gelezen. Het Peripaton heeft zijn ¹⁷orgel, zoals ook de Kerk. Het eerste staat buiten heilige ruimten, het laatste is eigen aan heilige plaatsen. Het eerste is volgens de regel en de norm van de rede, het laatste bestiert onze stemmen en zangen. Het eerste klinkt in de school, het laatste in kerkgebouwen. Het eerste leidt tot wijsheid, het laatste tot vroomheid. Het eerste geneest onkunde en onwetendheid, het laatste droefheid en smart. Het orgel in de kerken wordt door de vingers en voeten van de bespelers in beweging gezet, dat van ons door de wijze stemmen van dankenden en lerenden. In eerstgenoemde blazen de wind en de tempelbewaarder Subbalio,

11. KA XLVIII, *Responsa*: <Nec te>, in Errata <Nec à te>.

12. *Responsa*: <Februarii 26>; <Anno MDCXLI>; *Epistolarum liber*: <26 Februarii anno 1641.>.

13. Verwijst naar de reeks van Latijnse gedichten van Huygens onder de titel 'Meteorologia peripateticæ,' 6 september-23 oktober 1636 (Gedichten 3, pp. 15-25), opgedragen aan Barlæus.

14. Verwijst naar de reeks van Latijnse disticha van Huygens onder de titel 'Varia supellex,' begonnen 11 januari 1641 en voortgezet tot 3 april (Gedichten 4, pp. 142-159).

15. Pieter Corneliszoon Hooft.

16. Vergilius, *Aeneis*, VI, 73-74: 'Vraagt de liederen niet slechts op blaadjes, opdat ze niet uiteen worden geblazen als speelbal voor snelle briesjes.'

17. Toespeling op het 'Organon' van Aristoteles.

in het onze de Eenvoudigen, de IJverigen, de Ammoniërs, de Liefhebbers, de Averroës, grote namen. Zodat ze met deze gewichtige prerogatieven het orgel van de Peripatetici lijken te overtreffen.

Drieërlei soort muziek behaagt ons: die van de stem, die van de voeten (en die erbij danst), en de instrumentale, die melodieën voorschrijft aan instrumenten, zoals de fluit, de viola da gamba, de luit en het klavecimbel. Deze laatste soort is ook de kerken binnengedrongen, maar volgens velen op verkeerde wijze. Terwijl er immers slechts over heilige zaken mag worden gesproken, dringen ze daar tussendoor wereldlijke en wereldse klanken aan de oren op. En al is er geen enkele onzuiverheid of gebrek aan deze klank, in niet-levende materie, toch zondigen zij in die zin dat zij het geheugen vullen met de herinnering aan weinig hemelse zaken, weergegeven met stemmen gemaakt bij dezelfde muziek. Overal klinken de orgels, terwijl wij het uitgaan van de kerk voorbereiden, terwijl wij kwebbelen, verzadigd van het geestelijke luisteren, terwijl wij denken aan ontbijt of middagmaal, terwijl wij in de wandelgangen de dag en het uur bespreken. Dit en andere zaken wilt u verbeteren, of tenminste geeft u aan wat er verbeterd moet worden. Ik deel geheel uw mening. U verafschuwt niet vroomheid door zang en spel. Het is een oud gebruik om [God] te loven met snaren- en citerspel. De uitvinding van de derde soort muziek is niet van de vorige eeuw. De eerste uitvinder van muziekinstrumenten was Jubal. Deze kundigheid van de mensen is ouder dan Noach of Japetus. De geest gebruikt graag hulpmiddelen waarmee deze zich tot God of de hemel opricht, anders verlangend en aan de grond genageld. De muziek doet dit, wanneer die op harmonische wijze de lucht doorklieft en ook de lucht die in de holtes van het oor vervat is, en die daarvan de dienaar is. Dit heeft een uitwerking op de geesten die wij dierlijk (lichamelijk) noemen, het werktuig dat het dichtst bij de werkende ziel staat. Deze gevoelens bewegen de ziel en vooral de vermogens die begerenswaardig worden genoemd, waar vreugde, blijdschap, lust tot verheugen en de afkeer van verdriet en haat bij horen. En omdat de gerichte verbeelding zich vergenoegt in deze vreugde, verheugt ook het verstand en het begrip zich door deze behaaglijke verbeelding. Wanneer nu [de geest] de muziek hoort van een geestelijk gezang of gedicht dat handelt over God, de engelen en de geheimenissen van onze redding, wordt de geest door de overdenking hiervan opgewekt en opgericht, en volgt de geestelijke, werkelijk goddelijke en hemelse vreugd op de dierlijke, welke geestelijke vreugde ons, die aan de aarde gekluisterd zijn, nauwer met God verbindt, en de geest meesleept als in een of andere vervoering, en mengt in samenkomsten van hemelingen. (Ik had bijna 'van Goden' gezegd.) Als de zaken er zo voorstaan, zou het een zeer slechte scheiding zijn als wij het orgel uit onze aandacht zouden bannen, en de aandacht uit de vroomheid en ernstige overdenkingen van goddelijke zaken.

U, Huygens, hebt het medicijn voor deze publieke dwaling gezocht en gevonden. Ik twijfel er niet aan dat de geestelijke leiders dat medicijn zullen toelaten en omarmen. U beschrijft immers waarop men moet letten om dat godsdienstig en zo min mogelijk ongepast te doen.

U schrijft dat u aan een gezwel van de oren lijdt. U kon niet gezond zijn die nooit gezonde Hollandse oren hebt gehad. Als het gezwel is doorgebroken zullen uw oren weer gezuiverd zijn, zoals ook uw neus scherpzinnig was en is. Zéker heeft u de gezwollen van het orgel weten te laten ruiken en de aandacht gevestigd op datgene wat in het gebruik ervan in de kerk onwelluidend en dissonant is. Van harte wens ik u toe dat elk lichaamsdeel gezond moge zijn. Groet uw ¹⁸vierspan van zonen. Binnen enkele dagen zal ik Constantijn schrijven. Deze jongeling schrijft wonderbaarlijk en reikt, van kinderleeftijd, verder in de kunst dan een oude man. Evenmin geeft Christiaan er blijk van een appel te zijn die ver van de boom is gevallen. Al is hij de tweede na zijn broer, de tweede wil hij niet zijn. Gegroet, edele heer, en wilt nooit iets slechts denken over hem die u vereert en uw deugden als onderkleding draagt:

Die deugd en schittering en trouw, van uw inborst,
Zo nabij, raakt het diepste van uw Barlæus.

Amsterdam, 26 februari 1641.

enz.

18. Constantijn jr., Christiaan, Lodewijk en Philips Huygens.